

Ondrej Sliacky

Úškrn, na ktorý sa nedá zabudnúť
Pred 90 rokmi sa v Trnave narodil
Miroslav Válek, jeden z najvýznamnejších
tvorcov modernej slovenskej poézie

S Miroslavom Válkom (nar. 17. júla 1927) som sa zoznámil skrze jeho básnický debut *Dotyky*, ktorý podobne ako jeho detský debut *Kúzla pod stolom* vyšiel v Mladých letách v roku 1959. Po prvý raz som ho však uvidel až v roku 1963 v Kultúrnom živote, v ktorom som začal pracovať ako elév-vysokoškolák. Válek vtedy občas niečo priniesol do literárnej redakcie, na chvíľu sa zastavil u jej vedúceho Pavla Števčeka, čo-to si povedal s redaktormi Jozefom Bobom a Michalom Nadubinským, ironizujúco podpichol Kornela Földváriho, a to bolo všetko. Nejaký elév, čo tam s otvorenými ústami hľadel naňho ako na Božie zjavenie, mu nestál ani len za kúsok jeho legendárneho úškrnu. A 21. augusta 1968, keď som na pokyn Kornela Földváriho bežal za ním, pretože vyslovil pranie v mimoriadnom čísle Kultúrneho života podpísať petíciu proti vpádu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, ma už registroval. No opäť ani slovo. Podstatné je, že mimoriadne číslo Kultúrneho života vyšlo. Žiaľ, druhé dejstvo tohto príbehu je už iné. Poniektorí signatári, medzi nimi i Miroslav Válek, v krátkom čase zmenili názor, hoci nespomínam si, že by svoj podpis z historickej petície Kultúrneho života niekedy boli odvolali. A netrúfam si ani hovoriť o dôvode, prečo to urobili. Bezprostredne po nežnej revolúcii – či po štátnom prevrate – im to však nežní revolucionári vonkoncom nie nežne zrátali. Miroslav Válek nebol výnimkou. Jeden z pilierov modernej slovenskej poézie, umelecký a občiansky rebel, sa totiž 1. januára 1969, teda v čase, keď okupácia dubčekovského Československa bola priveľmi živá, aby sa s ňou národ už naučil schizofrenicky žiť, stal ministrom kultúry v slovenskej vláde. V tom čase bol už komunistom, no nie kariérnym, stal sa komunistom z presvedčenia, pretože do strany vstúpil v čase, keď obrodný smer robil všetko pre to, aby totalitnú inštitúciu demokratickými princípmi obrodil. A to na začiatku šesťdesiatych rokov vôbec nebolo bezrizikové. Skôr naopak. A bezrizikové neboli ani posty tých, ktorí sa po katastrofe socializmu s ľudskou tvárou podujali na je-

seň roku 1968 normalizovať demokratizmom nainfikovanú spoločnosť. V tom čase totiž tí, ktorí sa naivne podujali meniť svet, raz a navždy rozparcelovaný víťaznými veľmocami na Jalte roku 1945, konsolidátorom ich zámery príliš neuľahčovali. Každá príležitosť na protest bola dobrá. Takže keď na hokejových majstrovstvách sveta v Štokholme v marci 1969 Československo so svojim kapitánom Jozefom Golonkom dva razy za jeden týždeň porazilo ruských hokejistov, vypukla v noci po druhom zápase 21. marca 1969 v Prahe a v Bratislave nepredstaviteľná eufória. Ľudia tam i inde neoslavovali totiž hokejový výsledok. Oslavovali víťazstvo nad okupantmi, ktorých otcovia nás pred štvrtstoročím zachránili pred inou okupáciou – fašistickou. No keďže tou oslavou „rušili“ nočný pokoj, zasiahla polícia. Tvrdo, nekompromisne. Popri desiatkach iných na rušenie nočného pokoja doplatila aj publicistka a prekladateľka legendárneho *Doktora Živaga* Zora Jesenská.

„Zora Jesenská nie je prvým slovenským spisovateľom,“ napísal som v *Matičnom čítaní* (II. roč., 28. 4. 1969), „ktorého strážca verejnej bezpečnosti a poriadku chránil tak, že ju mlátil hlava-nehlava. A nebil len obuškom, bil aj hrozbou (Však my vás raz naučíme, banda všivavá!). ‚Ten príslušník,‘ akoby na jeho obranu mi povedala Zora Jesenská, ‚nevidel mi do tváre, nemohol ma poznať, nebil ma osobne, bil jednoducho bezmocnú šedivú šesťdesiatročnú ženu.‘ No tento fakt nadobudol ešte drastickejšiu podobu o niekoľko dní neskôr, keď verejnosť, a teda aj bezpečnosť, spoznala v zbitej Zoru Jesenskú, a napriek tomu jej bitie pokračovalo. Tentoraz však už nie policajným obuškom, ale slovom vytlačeným v najväčšom slovenskom denníku, ktorý sa kedysi zrodil aj z potreby protestovať proti každej krivde a nespravodlivosti. Kedysi.“

A teraz sa musím znova vrátiť k Miroslavovi Váľkovi. V závere článku o Jesenskej som sa totiž naivne rozhorčil nad konaním či, lepšie, nad nekonaním ministra, ktorý ani okom nemihne, keď polícia zmláti osobnosť slovenskej kultúry. Pochybujem, že by Válek bol v *Matičnom čítaní* zaregistroval práve môj článok. Mal iné starosti... na čie vyhodenie zo zamestnania prikývnuť, koho odpratať – ako to urobil s Rezníkom, Földvárim, Nadubinským, Bobom a desiatkami ďalších – spreď očí normalizačných supov. A tak vedomý si toho, že sa nič nestalo, vybral som sa o pár mesiacov neskôr na ministerstvo kultúry. V tom čase som pre Supraphon pripravoval zvukovú nahrávku svojej antológie detskej poézie, ktorá rok predtým vyšla vo vydavateľstve *Mladé letá* a volala sa podľa zľudovenej Sládkovičovej básne *Dcérka a mať* (*V slzách matička sedela...*). Vymyslel som si totiž, že by zvukový album mali sprevádzať printové vyznania, kréda žijúcich autorov o detskej poézii. O jej zmysle, podstate. To som hovoril aj ministrovej sekretárke, odovzdal som jej papierik s otázkou

„Prečo Miroslav Válek, výnimočný zjav slovenskej literatúry, stráca čas písaním pre deti?“ a pobral som sa preč. Keď som to na druhý deň hovoril svojmu priateľovi Miškovi Nadubinskému, nechápavo vypleštil na mňa oči a potom mi povedal niečo v tom zmysle, že som väčší blázon, než si myslel. Akurát tebe, potom čo si napísal v Matičnom čítaní, bude odpovedať, a ešte k tomu o detských básničkách. Radšej sa modli, aby sekretárka ten tvoj papierik niekde zašantročila.

Ale nezašantročila. Volala asi o dva dni, že mám prísť na Suvorovovu k súdruhovi ministrovi. Tak som šiel... tentoraz už s malou dušičkou. Pravdepodobne to Válek vycítil, lebo po chvíľočke cez otvorené dvere jeho pracovne zaznelo: „Čo tam toľko prešľapujete, poďte sem.“ Potom bez toho, aby sa so mnou zvitl, podal mi malú obálku: „Máte tam to, čo ste chceli...“ A to bolo všetko. Vlastne všetko nie... lebo skôr než som vyšiel z jeho pracovne, uškrnul sa a vraví: „Počujte, mladý muž, a keď mi zas raz budete chcieť vstupovať do svedomia, dajte mi to vedieť... nech sa to nemusím dozvedieť od svojich úradníkov.“

Ani neviem, ako som sa ocitol vonku. No ešte tam, za rohom na Bezručovej ulici, som si sadol na múrik pred poliklinikou, otvoril som tú jeho obálku a začítal som sa do najpresvedčivejšej výpovede, aká kedy vznikla o zmysle detskej poézie, o zmysle detskej literatúry vôbec:

„Poézia pre deti nie je nijaký osobitý druh poézie. Je to poézia ako každá iná, kladie na autora rovnaké nároky, aj keď sa nazdávam, že má mať svoje špecifické znaky, ktoré jej umožňujú, aby sa stala zrozumiteľnou detským čitateľom. Preto je niekedy ťažko napísať poéziu, ktorú si oblúbia deti. Príliš ‚vážny‘ autor to iste ani nedokáže. V istom zmysle slova je umenie dohovor medzi autorom a čitateľom. Pre poéziu to platí dvojnásobne. A poézia pre deti podlieha tomuto zákonu takmer absolútne. Bez toho, aby sa autor s čitateľom niekedy videli, platí medzi nimi akási nevyslovená konvencia. Detský čitateľ veľmi rád a ochotne uverí všeličomu, čo by sa v bežnom rozhovore mohlo zdať logicky neprijateľné, ako napríklad slávnemu veršu J. Tuwima ‚spievala krava na zelenej lúke‘. Autor, ktorý pozná túto schopnosť poézie, hovoriť o nelogickom ako o logickom a o nepravdepodobnom ako o skutočnom, si dokáže dieťa získať definitívne.

Osobne mi poézia pre deti prináša dvojnásobné uspokojenie. Raz ako konštruktérovi ‚hry‘, druhý raz ako jej účastníkovi. Navyše ma vracia do čias môjho detstva. A táto jej schopnosť je predsa príliš vzácna, než aby som sa jej mohol zrieknuť.“

Výnimočné krédo o detskej poézii som si nenechal pre seba. Vyšlo v albume *Dcérika a mať* a čoskoro sa ocitlo vo viacerých odborných knihách, napríklad

v druhom vydaní Šmatlákových esejí *Básnik a dieťa*. So samotným Válkom som sa už uvidel len úplne náhodou pri nejakej literárnej príležitosti. Pozdravil som ho, on sa uškrnul, a to bolo všetko. Po prevrate (a nielen vtedy), keď nezostala na ňom suchá nitka a jeho meno bolo vhodné radšej nespomínať, som v Národnej obrode, kde som redigoval literárnu rubriku pre deti Obrodáčik, uverejnil zopár jeho skvelých detských básničiek. Pravdepodobne si ich vtedaj-

Laco Berger: Štúdia krajina, ceruza, 1994

ší demokrati nevyšli, pretože nezaprotestoval ani jeden z nich. Žiaľ, presadiť, aby o štvrtstoročie neskôr pri tomto jeho historickom jubileu v Literárnom informačnom centre, ktoré vydáva aj knihy pre deti, vyšiel reprezentatívny výber z Váľkovej detskej poézie, sa mi už nepodarilo.